

ความหลากหลายของพืชที่มีต่อความเสี่ยงในแปลงรวบรวมพันธุ์พืชป่าชายหาดโครงการอนุรักษ์
พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
(อพ.สธ.) ป่าทุ่งไผ่ อำเภอยะยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี

Vascular plant diversity in the plant genetic conservation area project under
The Royal Initiative of Her Royal Highness Princess Maha Chakri Sirindhorn
(RSPG) at Sai-Chai, Chaiya district, Surat Thani province

เยาวพรรณ สอนิกุล* อีร์ ศรีสวัสดิ์ สุรพล ฐิติธนากุล วิกันดา รัตนพันธ์ และ นิตยา อัมรัตน์
สาขาวิชาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการเกษตร โครงการจัดตั้งคณะนวัตกรรมเกษตรและประมง
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตสุราษฎร์ธานี สุราษฎร์ธานี 84000

Yaowaphan Sontikun*, Theera Srisawat, Suraphon Thitithanakul, Wigunda Rattanapun
and Nittaya Ummarat

Agricultural Science and Technology, Faculty of Innovative Agriculture and Fishery Establishment Project,
Prince of Songkla University Surat Thani Campus, Surat Thani 84000

*Corresponding author: yaowaphan.s@psu.ac.th

Received: 31 March 2023/ Revised: 20 May 2023/ Accepted: 22 May 2023

บทคัดย่อ

ป่าชายหาดเป็นแหล่งทรัพยากรพันธุ์พืช ที่มีความสำคัญต่อระบบนิเวศ ตลอดจนเป็นแหล่งอาหาร สมุนไพร และไม้ใช้สอย การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจความหลากหลายของพันธุ์พืชที่มีต่อความเสี่ยง ในพื้นที่ป่าชายหาดทุ่งไผ่ อำเภอยะยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ดำเนินการในช่วงเดือนมีนาคม ปี พ.ศ. 2561 ถึงเดือนธันวาคม ปี พ.ศ. 2562 โดยการบันทึกภาพถ่าย พิกัดภูมิศาสตร์ จัดทำพรรณไม้แห้ง และระบุชนิด ผลการศึกษาพบว่าสามารถจำแนกพืชที่มีต่อความเสี่ยงได้จำนวน 22 วงศ์ 30 สกุล 33 ชนิด โดยวงศ์ที่มีจำนวนมากที่สุดคือวงศ์ Myrtaceae มีจำนวน 3 สกุล 5 ชนิด รองลงมาคือวงศ์ Moraceae มีจำนวน 2 สกุล 3 ชนิด Orchidaceae มีจำนวน 3 สกุล 3 ชนิด Anacardiaceae จำนวน 2 สกุล 2 ชนิด และ Melastomataceae จำนวน 2 สกุล 2 ชนิด นอกจากนี้พืชจำนวน 17 วงศ์ ที่พบพืชเพียงสกุลเดียว คือ Arecaceae (Palmae), Asclepiadaceae, Clusiaceae (Guttiferae), Dilleniaceae, Dipterocarpaceae, Eriocaulaceae, Gentianaceae, Lauraceae, Fabaceae (Leguminosae), Ochnaceae, Olacaceae, Opiliaceae, Pandanaceae, Peraceae, Phyllanthaceae, Schizaea และ Simaroubaceae การใช้ประโยชน์พืชที่พบมีทั้งการใช้ประโยชน์จากไม้ พืชอาหาร และพืชสมุนไพร

คำสำคัญ: ป่าชายหาด โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช ความหลากหลายของพืช

Abstract

Beach forest belongs to the plant resources that are important for the ecosystem throughout the source of food, medicine, and wood. This study aims to survey vascular plant diversity and provide plant identification in the beach Forest at Thung Sai-Chai area, Chaiya, Surat Thani Province. Our processes were carried out from March 2018 to December 2019. Plant photographs, geographical records, herbarium specimens and identification were done. The vascular plants identified comprised 22 families 30 genera 33 species. The families with the greatest number of species were Myrtaceae (3 genera 5 species), Moraceae (2 genera 3 species), Orchidaceae (3 genera 3 species), Anacardiaceae (2 genera 2 species) and Melastomataceae (2 genera 2 species). Another 17 families found 1 genus such as Arecaceae (Palmae), Asclepiadaceae, Clusiaceae (Guttiferae), Dilleniaceae, Dipterocarpaceae, Gentianaceae, Lauraceae, Fabaceae (Leguminosae), Ochnaceae, Olacaceae, Opiliaceae, Pandanaceae, Peraceae, Phyllanthaceae, Schizaea and Simaroubaceae. The utilizations of plants in this area are used for wood panels, food, and medicinal plants.

Keyword: Beach Forest, Plant conservation project, Plant diversity

บทนำ

ป่าชายหาดเป็นป่าที่อยู่ระหว่างทะเลกับแผ่นดิน มีลักษณะใกล้เคียงกับป่าพรุ และป่าชายเลน แต่ค่อนข้างโปร่ง และอยู่ลึกเข้ามาในแผ่นดินมากกว่าป่าชายเลน น้ำทะเลท่วมไม่ถึง มีพืชพรรณชนิดขึ้นปกคลุม ป่าชายหาดปรากฏอยู่บริเวณชายฝั่งภาคตะวันออกตั้งแต่จังหวัดชลบุรีไปถึงจังหวัดตราด และภาคใต้ฝั่งทะเลอ่าวไทยจากจังหวัดเพชรบุรีไปถึงจังหวัดนราธิวาส รวมถึงเกาะต่าง ๆ ในอ่าวไทย ส่วนฝั่งตะวันตกพบตั้งแต่จังหวัดระนองลงไปจนถึงจังหวัดสตูล รวมทั้งเกาะต่าง ๆ ในทะเลอันดามัน โดยจังหวัดสุราษฎร์ธานีมีพื้นที่ป่าชายหาด 2,704.84 ไร่ [1]

ป่าชายหาดในแต่ละแห่งมีความแตกต่างกัน จำแนกได้โดยลักษณะภูมิอากาศ สภาพดิน และพันธุ์พืชที่ขึ้นปกคลุมดิน ป่าชายหาดทุ่งไผ่ อำเภอยะยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นป่าสงวนแห่งชาติตามกฎกระทรวงป่าสงวนแห่งชาติ (ภาพที่ 1) พื้นที่รับผิดชอบโดยศูนย์จัดการกลุ่มป่าสงวนแห่งชาติ ที่ 256 ป่าท่าชนะ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งเป็นหน่วยงานภาคสนามของสำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ 11 (สุราษฎร์ธานี) กรมป่าไม้ [2] โดยกรมป่าไม้ได้อนุญาตให้มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์เข้าทำประโยชน์ในพื้นที่ ประมาณ 4,000 ไร่ เป็นระยะเวลา 30 ปี แต่ได้มีชาวบ้านเข้าไปถือครองพื้นที่ จึงเหลือพื้นที่ 2,296 ไร่ 1 งาน 27 ตารางวา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ได้ดำเนินการพัฒนาสู่การเป็นพื้นที่นันทนาการเพื่อสังคมอย่างยั่งยืน มุ่งเน้นการพัฒนางานวิจัยและนันทนาการเพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ ถ่ายทอดสู่ภาคการผลิต ประชาชน และองค์กรภาครัฐ ระบบนิเวศของพื้นที่ป่าทุ่งไผ่เป็นแบบป่าชายหาด พื้นที่มีลักษณะเป็นดินทราย น้ำทะเลท่วมไม่ถึง และมีไอเค็มพัดมาจากทะเล ซึ่งเป็นปัจจัยที่ทำให้พืชชายหาดเจริญเติบโต พืชที่พบในพื้นที่ ได้แก่ เสม็ดขาว เสม็ดแดง และเคี่ยม พืชเหล่านี้ต้องปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ในสภาพขาดแคลนน้ำจัดในบางฤดูกาล คลื่นลมที่มีความรุนแรง แสงแดดที่มีความร้อน เป็นต้น นอกจากนี้ในสังคมพืชป่าชายหาดยังมีกล้วยไม้ที่มีดอกสวยงามและพืชอื่น ๆ หลายชนิด ได้แก่ กล้วยไม้ในสกุลหวายตะมอย และม้าวัง เฟิร์น นมตำเลีย และหม้อข้าวหม้อแกงลิง เป็นต้น โดยพืชแต่ละชนิดเกิดขึ้นตามธรรมชาติที่มีสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกันไป จัดเป็นสังคมเฉพาะที่เฉพาะแหล่ง (Natural habitats) การใช้ประโยชน์ในพื้นที่ดังกล่าวอาจส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศป่าชายหาดเป็นระบบนิเวศที่สำคัญอีกระบบหนึ่งซึ่งมีความเป็นเอกลักษณ์แตกต่างจากระบบนิเวศอื่น ถึงแม้ว่าจะได้รับความสนใจน้อย เนื่องจากถูกจัดเป็นป่าที่ให้ผลผลิตทางเนื้อไม้ค่อนข้างต่ำ และมักถูกทำลายหรือแปรสภาพเป็นแหล่งท่องเที่ยวและชุมชน แต่ในด้านนิเวศวิทยา ป่าชายหาดมีความสำคัญอย่างมาก โดยนอกจากทำหน้าที่เป็นตัวยึดหน้าดินแล้วเป็นแนวกำบังคลื่นลมพายุจากทะเล อีกทั้งยังช่วยเก็บกักน้ำและความชุ่มชื้นในดินทรายอีกด้วย [3]

ดังนั้นเพื่อให้พืชในพื้นที่ดังกล่าวมีปริมาณลดลงหรือสูญหายไป คณะผู้วิจัยจึงได้กำหนดเขตในการจัดทำแปลงรวบรวมพันธุ์พืชในบริเวณป่าชายหาดทุ่งไผ่ เพื่อสนองแนวพระราชดำริ ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โดยการศึกษาความเหมาะสมของพื้นที่ สำรวจพันธุ์ไม้ และจัดทำข้อมูลพันธุ์ไม้ เพื่อรวบรวมเป็นฐานข้อมูลในการศึกษาและการใช้ประโยชน์ อีกทั้งในอนาคตอาจใช้เป็นแหล่งขยายพันธุ์พืชป่าชายหาดเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ต่อไป

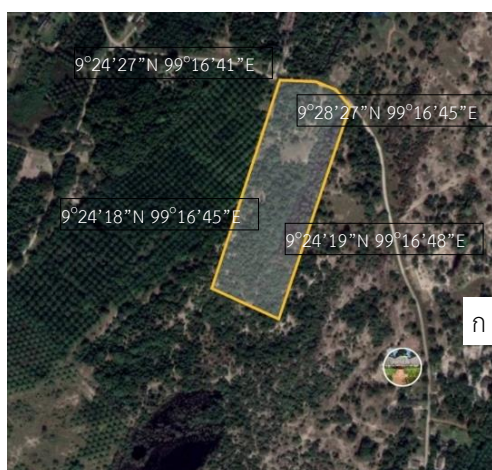
วิธีดำเนินการวิจัย

1. พื้นที่ศึกษา

ดำเนินการในเขตพื้นที่แปลงรวบรวมพันธุ์พืชป่าชายหาด โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในเขตทุ่งไผ่ อ.ไชยา จ. สุราษฎร์ธานี ซึ่งเป็นพื้นที่ที่กรมป่าไม้ได้อนุญาต ให้มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์เข้าทำประโยชน์ในพื้นที่ โดยกำหนดเขตพื้นที่ประมาณ 30 ไร่ จากพื้นที่ 2,296 ไร่ 1 งาน 27 ตารางวา โดยพิจารณาจากการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ การกระจายของพันธุ์พืช ข้อจำกัดด้านการเข้าถึง และความยากง่ายในการปฏิบัติงาน ซึ่งบริเวณดังกล่าวมีลักษณะเป็นป่าชายหาดที่ห่างจากฝั่งทะเล มีการทับถมของตะกอนดิน (ภาพที่ 1)

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล

สำรวจพันธุ์พืชในพื้นที่ศึกษา โดยเก็บตัวอย่างพืชที่สมบูรณ์ มีทั้งใบ ดอก หรือผล ชนิดละ 3-5 ชิ้น เพื่อนำไปศึกษาในห้องปฏิบัติการและทำตัวอย่างพรรณไม้แห้ง ถ่ายภาพพืชและถิ่นที่อยู่ บันทึกลักษณะทางสัณฐานวิทยาบางประการที่จะเปลี่ยนแปลงไปเมื่อนำไปทำเป็นตัวอย่างพรรณไม้แห้ง เช่น สีดอก สีผล ข้อมูลสถานที่เก็บ นิเวศวิทยา และรายละเอียดอื่น ๆ เพื่อนำไปเป็นข้อมูลประกอบการศึกษา และจัดทำเป็นรหัสพันธุ์พืช เก็บข้อมูลการใช้ประโยชน์ตามภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกรายบุคคล (In depth interview) จากนั้นนำมาจำแนกประเภทข้อมูล และวิเคราะห์ร้อยละของข้อมูลการใช้ประโยชน์

ภาพที่ 1 แผนที่ (ก) และลักษณะพื้นที่ (ข) ของแปลงสำรวจ

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

ศึกษาลักษณะทางสัณฐานวิทยาจากตัวอย่างพืช ตรวจสอบชื่อวิทยาศาสตร์ที่ถูกต้องของพืช ซึ่งประกอบด้วยชื่อสามัญ (Common name) ชื่อวิทยาศาสตร์ (Scientific name) ได้แก่ ชนิด (Species) สกุล (Genus) และ วงศ์ (Family) กับหนังสือหรือวารสารที่เกี่ยวข้อง เช่น หนังสือพรรณไม้ของประเทศไทย (Flora of Thailand) หนังสือพรรณไม้ของภูมิภาคใกล้เคียง เช่น Flora of China, The Flora of The Malay Peninsula ฯลฯ การตรวจสอบชื่อวิทยาศาสตร์และชื่อพ้อง (Scientific name and Synonym) จากฐานข้อมูลพรรณพืชสากล The World Flora Online (WFO) และ International Plant Names Index (IPNI) ตลอดจนการสอบถามนักอนุกรมวิธานผู้เชี่ยวชาญ รวมทั้งการเทียบตัวอย่างกับตัวอย่างพรรณไม้แห้งซึ่งเก็บรักษาไว้ที่หอพรรณไม้ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช เพื่อระบุวงศ์ (Family) สกุล (Genus) ชนิด (Species) ให้ถูกต้อง และชื่อพื้นเมืองของพืชแต่ละชนิด ตรวจสอบจากหนังสือชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย [4]

ผลการวิจัย

การสำรวจพันธุ์พืชในแปลงรวมรวมพันธุ์ป่าชายหาดทุ่งไผ่

ป่าทุ่งไผ่มีการใช้พื้นที่เพื่อทำการเกษตรและที่อยู่อาศัยของชาวบ้าน บริเวณพื้นที่ป่าชายหาดมีสภาพพื้นที่เป็นดินทราย มีแหล่งน้ำในพื้นที่ เมื่อขาดฝนทำให้แล้งจัด บางบริเวณไม่มีน้ำ ทำให้จำนวนและชนิดพืชในแปลงสำรวจมีน้อย และมีการกระจายตัวต่ำ ส่วนใหญ่เป็นไม้ต้น มีไม้พุ่มกระจายอยู่รอบๆ บริเวณที่มีแหล่งน้ำ โดยพบตัวอย่างพืชที่สามารถจัดจำแนกได้จำนวน 22 วงศ์ 30 สกุล 33 ชนิด และยังมีพืชอีกบางส่วนที่ไม่สามารถระบุได้ เนื่องจากความไม่สมบูรณ์ของตัวอย่างและฐานข้อมูลในการจัดจำแนกพันธุ์มีน้อย โดยวงศ์ที่มีจำนวนชนิดมากที่สุดคือวงศ์ Myrtaceae มีจำนวน 3 สกุล 5 ชนิด รองลงมาคือวงศ์ Moraceae มีจำนวน 2 สกุล 3 ชนิด Orchidaceae จำนวน 3 สกุล 3 ชนิด Anacardiaceae จำนวน 2 สกุล 2 ชนิด และ Melastomataceae จำนวน 2 สกุล 2 ชนิด นอกจากนี้พืชจำนวน 17 วงศ์ ที่พบพืชเพียงสกุลเดียว คือ Arecaceae (Palmae), Asclepiadaceae, Clusiaceae (Guttiferae), Dilleniaceae, Dipterocarpaceae, Eriocaulaceae, Gentianaceae, Lauraceae, Fabaceae (Leguminosae), Ochnaceae, Olacaceae, Opiliaceae, Pandanaceae, Peraceae, Phyllanthaceae, Schizaeae และ Simaroubaceae (ตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 รายชื่อตัวอย่างพันธุ์พืชที่พบในพื้นที่ดำเนินการ

วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อพื้นเมือง	ลักษณะ วิสัย	จำนวน ที่พบ (ต้น)	พิกัดตำแหน่งพืช (X)	พิกัดตำแหน่งพืช (Y)
Anacardiaceae	<i>Mangifera caloneura</i> Kurz.	มะม่วงป่า	ไม้ต้น	<10	N'9°24'34.116"	E'99°16'50.088"
Anacardiaceae	<i>Anacardium occidentale</i> Linn.	มะม่วงหิม พานต์	ไม้ต้น	<10	N'9°24'34.116"	E'99°16'50.088"
Arecaceae (Palmae)	<i>Licuala paludosa</i> Griff.	กะพ้อ	ปาล์ม	<10	N'9°24'34.116"	E'99°16'50.088"
Asclepiadaceae	<i>Hoya</i> sp.	นมตำเลีย	ไม้เถา	20-50	N'9°24'34.116"	E'99°16'50.088"
Clusiaceae	<i>Garcinia cowa</i> Roxb. ex Choisy	ชะมวง	ไม้ต้น	<10	N'9°24'34.116"	E'99°16'50.088"
Dilleniaceae	<i>Tetracera loureiri</i> (Finet & Gagnep.) Pierre ex Craib	รสสุคนธ์	ไม้เถา	>100	N'9°24'34.116"	E'99°16'50.088"

ตารางที่ 1 (ต่อ)

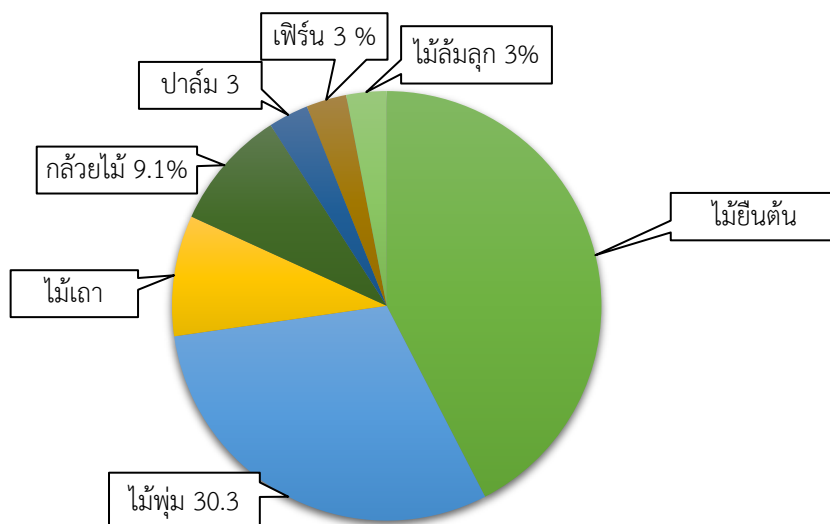
วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อพื้นเมือง	ลักษณะ วิสัย	จำนวน ที่พบ (ต้น)	พิกัดตำแหน่งพืช (X)	พิกัดตำแหน่งพืช (Y)
Dipterocarpaceae	<i>Cotylelobium lanceolatum</i> Craib.	เคี่ยม	ไม้ต้น	<10	N'09° 24'38.022"	E'099°16'53.334"
Eriocaulaceae	<i>Eriocaulon henryanum</i> Ruhland	กระตุมเงิน	ไม้ล้มลุก	>100	N'9°24'42.174"	E'99°16'52.350"
Fabaceae (Leguminosae)	<i>Peltophorum pterocarpum</i> (DC.) Backer ex K. Heyne	นนทรี	ไม้ต้น	<10	N'9°24'34.116"	E'99°16'50.088"
Gentianaceae	<i>Fagraea fragrans</i> Roxb.	ตำเสา	ไม้ต้น	<10	N'9°24'34.116"	E'99°16'50.088"
Lauraceae	<i>Cinnamomum</i> sp.	อบเชย	ไม้พุ่ม	<10	N'9°24'34.116"	E'99°16'50.088"
Melastomataceae	<i>Melastoma malabathricum</i> L.	โคลงเคลง	ไม้พุ่ม	<10	N'9°24'34.116"	E'99°16'50.088"
Melastomataceae	<i>Memecylon ovatum</i> Sm	พลองน้ำเงิน	ไม้พุ่ม	<10	N'09° 24'34.794"	E'099°16'51.654"
Moraceae	<i>Ficus superba</i> (Miq.) Miq. var. <i>superba</i>	ไกร	ไม้ต้น	<10	N'9°24'34.116"	E'99°16'50.088"
Moraceae	<i>Artocarpus heterophyllus</i> Lam.	ขนุน	ไม้ต้น	<10	N'9°24'34.116"	E'99°16'50.088"
Moraceae	<i>Artocarpus lacucha</i> Roxb. ex Buch.-Ham.	มะหาด	ไม้ต้น	<10	N'9°24'34.116"	E'99°16'50.088"
Myrtaceae	<i>Rhodomyrtus tomentosa</i> (Aiton) Hassk.	โทะ	ไม้พุ่ม	10-20	N'9°24'33.124"	E'99°16'48.780"
Myrtaceae	<i>Syzygium grande</i> (Wight) Walp	เมา	ไม้ต้น	<10	N'9°24'34.116"	E'99°16'50.088"
Myrtaceae	<i>Melaleuca cajuputi</i> Powell	เสม็ดขาว	ไม้ต้น	<10	N'9°24'41.484"	E'99°16'46.746"
Myrtaceae	<i>Syzygium antisepticum</i> (Blume) Merr. & L. M. Perry.	เสม็ดแดง, เสม็ดขุ่น	ไม้ต้น	<10	N'9°24'34.116"	E'99°16'50.088"
Myrtaceae	<i>Syzygium</i> <i>claviflorum</i> (Roxb.) Wall. ex A.M.Cowan & Cowan	หว่าหิน	ไม้ต้น	<10	N'9°24'43.830"	E'99°16'50.892"
Ochnaceae	<i>Ochna integerrima</i> (Lour.) Merr	ช้างน้าว	ไม้พุ่ม	<10	N'9°24'48.058"	E'99°16'46.903"
Olacaceae	<i>Olax psittacorum</i> (Lam.) Vahl	น้ำใจใคร่	ไม้เถา	<10	N'9°24'34.116"	E'99°16'50.088"
Opiliaceae	<i>Melientha suavis</i> Pierre	ผักหวานป่า	ไม้พุ่ม	<10	N'9°24'34.116"	E'99°16'50.088"
Orchidaceae	<i>Cymbidium aloifolium</i> (L.) Sw.	กะเหรี่ยงร่อน	กล้วยไม้	>100	N'9°24'34.116"	E'99°16'50.088"

ตารางที่ 1 (ต่อ)

วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อพื้นเมือง	ลักษณะ วิสัย	จำนวน ที่พบ (ต้น)	พิกัดตำแหน่งพืช (X)	พิกัดตำแหน่งพืช (Y)
Orchidaceae	<i>Phalaenopsis pulcherima</i> (Lindl.) J. J. Sm.	ม้าวิ่ง	กล้วยไม้	>100	N'9°24'34.116"	E'99°16'50.088"
Orchidaceae	<i>Dendrobium crumenatum</i> Sw.	เอื้องมะลิ	กล้วยไม้	50-100	N'9°24'34.116"	E'99°16'50.088"
Pandanaceae	<i>Pandanus odorifer</i> (Forssk.) Kuntze	เตยทะเล	ไม้ต้น	<10	N'9°24'34.116"	E'99°16'50.088"
Peraceae	<i>Chaetocarpus castanocarpus</i> สำเภา (Roxb.) Thwaites		ไม้พุ่ม	20-50	N'9°24'39.302"	E'99°16'58.958"
Phyllanthaceae	<i>Phyllanthus reticulatus</i> Poir.	ก้างปลา เครือ	ไม้พุ่ม	<10	N'9°24'34.116"	E'9°16'50.088"
Phyllanthaceae	<i>Breynia racemosa</i> (Blume) Müll. Arg.	ก้างปลา ทะเล	ไม้พุ่ม	<10	N'9°24'34.116"	E'99°16'50.088"
Schizaea	<i>Schizaea dichotoma</i> (L.) Sm.	ตานกล่อม	เฟิร์น	<10	N'9°24'42.174"	E'99°16'52.350"
Simaroubaceae	<i>Eurycoma longifolia</i> Jack.	ปลาไหล เผือก	ไม้พุ่ม	20-50	N'9°24'39.186"	E'99°16'53.766"

พืชที่มีท่อลำเลียงพบในพื้นที่จำนวน 33 ชนิด เป็นไม้ต้นมากที่สุด จำนวน 14 ชนิด (ร้อยละ 44.1) ได้แก่ มะม่วงป่า มะม่วงหิมพานต์ ชะมวง เคี่ยม นนทรี ตำเสา ไกร ขุนน มะหาด เมา เสม็ดขาว เสม็ดแดง หว่าหิน และ เตยทะเล รองลงมาคือ ไม้พุ่ม มีจำนวน 10 ชนิด (ร้อยละ 30.3) ได้แก่ อบเชย โคลงเคลง พลองน้ำเงิน โทะ ช้างน้ำว ผักหวานป่า สำเภา ก้างปลาเครือ ก้างปลาทะเล และ ปลาไหลเผือก ไม้เถา มีจำนวน 3 ชนิด (ร้อยละ 9.1) ได้แก่ นมตำเลีย รสสุคนธ์ และน้ำใจใคร่ กล้วยไม้ มีจำนวน 3 ชนิด (ร้อยละ 9.1) ได้แก่ ม้าวิ่ง เอื้องมะลิ และ กะระกะร่อน พืชในกลุ่มปาล์ม มีจำนวน 1 ชนิด (ร้อยละ 3) ได้แก่ กะพ้อ พืชกลุ่มเฟิร์น มีจำนวน 1 ชนิด (ร้อยละ 3) ได้แก่ ตานกล่อม และไม้ล้มลุก มีจำนวน 1 ชนิด (ร้อยละ 3) ได้แก่ กระดุมเงิน. (ภาพที่ 2 และ 3)

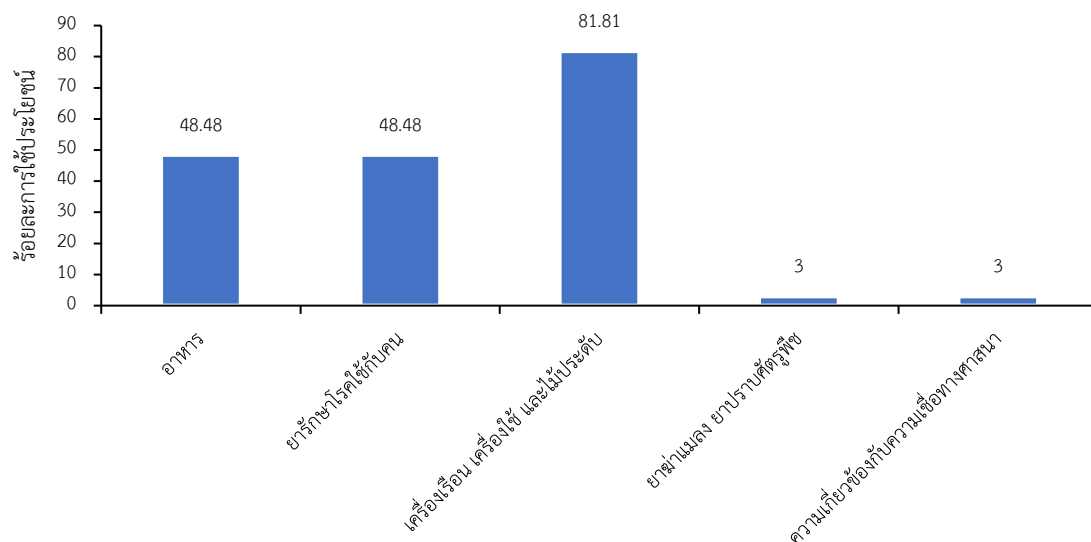
ภาพที่ 2 การจัดกลุ่มตัวอย่างพืชที่พบในพื้นที่สำรวจ

ภาพที่ 3 ตัวอย่างพืชที่พบในพื้นที่สำรวจ

ก) เสม็ดแดง *Syzygium antisepticum* (Blume) Merr. & L. M. Perry. ข) ตำเสา *Fagraea fragrans* Roxb. ช) มะม่วงหิมพานต์ *Anacardium occidentale* Linn. ค) มะม่วงป่า *Mangifera caloneura* Kurz. ค) เสม็ดขาว *Melaleuca cajuputi* Powell ช) มะหาด *Artocarpus lacucha* Roxb. ex Buch.-Ham. ง) ขนุน *Artocarpus heterophyllus* Lam. จ) เมา *Syzygium grande* (Wight) Walp. ฉ) เคี่ยม *Cotylelobium lanceolatum* Craib. ช) ก้างปลาทะเล *Breynia racemosa* (Blume) Müll. Arg. ซ) อบเชย *Cinnamomum* sp. ฅ) ปลาไหลเผือก *Eurycoma longifolia* Jack. ญ) ผักหวานป่า *Melientha suavis* Pierre ฎ) ส้าณา *Chaetocarpus castanocarpus* (Roxb.) Thwaites ฏ) เตยทะเล *Pandanus odorifer* (Forss.) Kuntze ฐ) พลองน้ำเงิน *Memecylon ovatum* Sm. ท) ช้างน้าว *Ochna integerrima* (Lour.) Merr. ฌ) กระพ้อ *Licuala paludosa* Griff. ฎ) ตานกล่อม *Schizaea dichotoma* (L.) Sm. ด) กะเหรกร่อน *Cymbidium aloifolium* (L.) Sw. ต) ม้าวิ่ง *Phalaenopsis pulcherrima* (Lindl.) J. J. Sm.

จากการสำรวจการใช้ประโยชน์พืชที่พบในพื้นที่ พบว่ามีการใช้ประโยชน์จากไม้ เพื่อทำเครื่องเรือน เครื่องใช้ และไม้ประดับมากที่สุด จำนวน 27 ชนิด (ร้อยละ 81.81) ได้แก่ *M. caloneura* Kurz, *A. occidentale* Linn., *L. paludosa* Griff., *Hoya* sp., *G. cowa* Roxb. ex Choisy, *T. loureiri* (Finet & Gagnep.) Pierre ex Craib, *C. lanceolatum* Craib., *E. henryanum* Ruhland, *P. pterocarpum* (DC.) Backer ex K. Heyne, *F. fragrans* Roxb, *Cinnamomum* sp., *M. malabathricum* L., *M. ovatum* Sm, *F. superba* (Miq.) Miq. var. *superba*, *A. heterophyllus* Lam., *A. lacucha* Roxb. ex Buch.-Ham., *R. tomentosa* (Aiton) Hassk., *S. grande* (Wight) Walp, *M. cajuputi* Powell, *S. antisepticum* (Blume) Merr. & L. M. Perry., *O. integerrima* (Lour.) Merr, *C. aloifolium* (L.) Sw., *P. pulcherrima* (Lindl.) J. J. Sm., *D. crumenatum* Sw., *P. odorifer* (Forssk.) Kuntze, *C. castanocarpus* (Roxb.) Thwaites, *S. dichotoma* (L.) Sm. รองลงมาคือการนำมาใช้เป็นส่วนประกอบของอาหาร จำนวน 16 ชนิด (ร้อยละ 48.48) ได้แก่ *M. caloneura* Kurz, *A. occidentale* Linn., *L. paludosa* Griff., *G. cowa* Roxb. ex Choisy, *P. pterocarpum* (DC.) Backer ex K. Heyne, *M. malabathricum* L., *M. ovatum* Sm, *F. superba* (Miq.) Miq. var. *superba*, *A. heterophyllus* Lam., *R. tomentosa* (Aiton) Hassk., *M. cajuputi* Powell, *S. antisepticum* (Blume) Merr. & L. M. Perry., *S. claviflorum* (Roxb.) Wall. ex A.M.Cowan & Cowan, *O. psittacorum* (Lam.) Vahl, *M. suavis* Pierre, *P. reticulatus* Poir. การใช้เป็นยาสมุนไพร รักษาโรคที่ใช้กับคน จำนวน 16 ชนิด (ร้อยละ 48.48) ได้แก่ *A. occidentale* Linn., *E. henryanum* Ruhland, *B. racemosa* (Blume) Müll. Arg., *Cinnamomum* sp., *M. malabathricum* L., *F. superba* (Miq.) Miq. var. *superba*, *A. heterophyllus* Lam., *A. lacucha* Roxb. ex Buch.-Ham., *R. tomentosa* (Aiton) Hassk., *M. cajuputi* Powell, *S. antisepticum* (Blume) Merr. & L. M. Perry., *O. integerrima* (Lour.) Merr, *O. psittacorum* (Lam.) Vahl, *P. odorifer* (Forssk.) Kuntze, *P. reticulatus* Poir., *E. longifolia* Jack. ใช้เป็นยาฆ่าแมลง ยาปราบศัตรูพืช จำนวน 1 ชนิด (ร้อยละ 3) ได้แก่ *M. cajuputi* Powell และนำไปใช้เกี่ยวข้องกับศาสนา จำนวน 1 ชนิด (ร้อยละ 3) ได้แก่ *F. fragrans* Roxb. (ภาพที่ 4)

ภาพที่ 4 ร้อยละการใช้ประโยชน์พืชที่พบในพื้นที่สำรวจ

อภิปรายและสรุปผลการวิจัย

การสำรวจพื้นที่ป่าชายหาดทุ่งไผ่ พบว่าสภาพพื้นที่เป็นดินทราย แล้งจัด บางบริเวณไม่มีน้ำ ทำให้สังคมพืชในแปลงสำรวจส่วนใหญ่เป็นไม้ต้น และมีไม้พุ่มกระจายอยู่รอบๆ บริเวณที่มีแหล่งน้ำ โดยพบตัวอย่างพืชที่สามารถจัดจำแนกได้จำนวน 23 วงศ์ 30 สกุล 33 ชนิด และยังมีพืชจำนวน 15 ชนิด ที่ไม่สามารถระบุได้ โดยวงศ์ที่มีจำนวนมากที่สุดคือวงศ์ Myrtaceae มีจำนวน 3 สกุล 5 ชนิด รองลงมาคือวงศ์ Moraceae มีจำนวน 2 สกุล 3 ชนิด Orchidaceae จำนวน 3 สกุล 3 ชนิด Anacardiaceae จำนวน 2 สกุล 2 ชนิด และ Melastomataceae จำนวน 2 สกุล 2 ชนิด นอกจากนี้พืชจำนวน 17 วงศ์ ที่พบพืชเพียงสกุลเดียว คือ Arecaceae (Palmae), Asclepiadaceae, Clusiaceae (Guttiferae), Dilleniaceae, Dipterocarpaceae, Eriocaulaceae, Gentianaceae, Lauraceae, Fabaceae (Leguminosae), Ochnaceae, Olacaceae, Opiliaceae, Pandanaceae, Peraceae, Phyllanthaceae, Schizaea และ Simaroubaceae สอดคล้องกับรายงาน Laongpol *et al.* [5], Sridith [6], Sridith and Laongpol [7] และ Laongpol *et al.* [8] ที่ได้ศึกษาสังคมพืชบริเวณคาบสมุทรไทย พบว่าบริเวณดังกล่าวมีการกระจายตัวของพืชวงศ์ Myrtaceae มากที่สุด เช่น เสม็ดแดง

พันธุ์ไม้ที่สำรวจพบจำนวน 33 ชนิด พบว่าเป็นไม้ต้น จำนวน 14 ชนิด ไม้พุ่ม จำนวน 10 ชนิด ไม้เถา จำนวน 3 ชนิด กล้วยไม้ จำนวน 3 ชนิด ปาล์ม จำนวน 1 ชนิด เฟิร์น จำนวน 1 ชนิด และไม้ล้มลุก จำนวน 1 ชนิด ซึ่งจะเห็นได้ว่าในสังคมพืชป่าชายหาดมีพันธุ์พืชหลากหลายชนิด พืชอาศัยเพื่อความอยู่รอดในสภาพแวดล้อมที่มีความอุดมสมบูรณ์ต่ำ สอดคล้องกับ อุทิศ [9] รายงานว่าป่าชายหาดบริเวณที่ห่างฝั่งขึ้นมาเล็กน้อยและดินได้พัฒนามากขึ้น โครงสร้างป่ามีความสูงพอควรและอาจแบ่งได้เป็น 3 ชั้นเรือนยอด พันธุ์ไม้ในเรือนยอดชั้นบนมีความสูงประมาณ 15 - 20 เมตร ประกอบด้วยไม้หลัก ไม้ชั้นรอง ไม้ชั้นไม้พุ่ม นอกจากนั้นในสังคมพืชป่าชายหาดมีกล้วยไม้ที่มีดอกสวยงาม และมีพืชอิงอาศัยตามต้นไม้ใหญ่อีกหลายชนิด

ความหลากหลายของชนิดพืชในแปลงสำรวจทุ่งไผ่พบว่ามีจำนวนน้อย เมื่อเปรียบเทียบกับป่าชายหาดบริเวณเกาะลันตาและเกาะรอก อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะลันตา จังหวัดกระบี่ พบว่ามีจำนวน 39 วงศ์ 61 สกุล และ 68 ชนิด โดยแยกเป็นไม้ต้น จำนวน 48 ชนิด ไม้พุ่ม จำนวน 12 ชนิด ไม้ล้มลุก จำนวน 3 ชนิด ไม้เถาเลื้อย จำนวน 1 ชนิด ปาล์ม จำนวน 2 ชนิด เฟิร์น จำนวน 1 ชนิด และไม้ล้มลุก จำนวน 1 ชนิด [10] ส่วนพันธุ์พืชในป่าชายหาดในอุทยานแห่งชาติสิรินาถ มีจำนวนทั้งสิ้นจำนวน 52 วงศ์ 89 สกุล และ 104 ชนิด [11] เนื่องจากป่าชายหาดทุ่งไผ่ตั้งอยู่ในบริเวณชายฝั่งทะเลที่เป็นดินทรายหรือหาดทรายเก่าที่ยกตัวสูงขึ้น ความชุ่มชื้นและปุ๋ยอินทรีย์ในดินมีน้อย ดังนั้นพันธุ์พืชที่ขึ้นบริเวณป่าชายหาดจึงมีจำนวนน้อยเมื่อเทียบกับป่าประเภทอื่น แต่พันธุ์พืชต่างๆ มีความสามารถเฉพาะที่ทำให้สามารถเจริญเติบโตได้ เช่น ทนต่อความแห้งแล้ง ทนทานต่อแรงลม ทนต่อความเค็มของโอทะเล และธาตุอาหารในดินน้อย [12] อีกทั้งมีการรบกวนพื้นที่อาศัยจากการบุกรุกเพื่อเก็บของจากป่ามาขายและการทำการเกษตรในพื้นที่ การนำพืชออกจากป่าโดยขาดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทำให้ความหลากหลายทางชีวภาพของพืชลดจำนวนลง อาจส่งผลให้พืชและสิ่งมีชีวิตท้องถิ่นลดจำนวนลงจนสูญพันธุ์ไปในที่สุด

จากการสำรวจการใช้ประโยชน์พืชที่พบในพื้นที่ พบว่าส่วนใหญ่เป็นการใช้ประโยชน์จากไม้ต้นเพื่อทำเครื่องเรือนเครื่องใช้ และไม้ประดับ รองลงมาคือการใช้ประโยชน์โดยการนำไปทำเป็นอาหาร ซึ่งส่วนใหญ่เป็นพืชในวงศ์ Myrtaceae สอดคล้องกับ อรทัย และคณะ [13] ที่รายงานว่าพบพืชกินได้จำนวน 40 ชนิด จากป่าชายเลน และป่าชายหาดบริเวณคาบสมุทรสงขลา จังหวัดสงขลา ที่พบมากที่สุดอยู่ในวงศ์ Myrtaceae โดยพืชที่พบจัดเป็นพืชป่าชายเลนอย่างเดียวย้อยละ 32.5 พืชป่าชายหาดอย่างเดียวย้อยละ 50 และพืชที่พบทั้งสองบริเวณร้อยละ 17.5 ส่วนการใช้ประโยชน์โดยการใช้เป็นยาสมุนไพรรักษาโรคที่ใช้กับคน นับว่าเป็นการใช้ประโยชน์แนวทางหนึ่งที่มีความสำคัญต่อคนในพื้นที่มานาน เช่นเดียวกับ Soonthornchareonnon *et al.* [14] ที่ศึกษาพืชป่าโกงกางหรือป่าชายหาด พบว่ารากขมิ้นเครือ ใบขลุ่ย และใบเสม็ดขาวสามารถยับยั้งการเจริญของเชื้อ *Staphylococcus aureus* และ *Bacillus cereus* ได้ และพบว่าพืชหลายชนิดมีศักยภาพในการพัฒนาเป็นสารต้านจุลชีพได้ นอกจากนี้ยังมีการใช้ประโยชน์จากพืชในป่าชายหาดอีกหลายประการ ดังนั้นจึงต้องมีการจัดการอนุรักษ์ทรัพยากรในพื้นที่ และการบริหารจัดการการใช้ประโยชน์ในพื้นที่อย่างเหมาะสม เพื่อให้เกิดการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากงบประมาณแผ่นดินมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ภายใต้โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ประจำปีงบประมาณ 2560

เอกสารอ้างอิง

1. กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. รายงานสถานการณ์ด้านทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง และการกัดเซาะชายฝั่งของประเทศ พ.ศ. 2563. กรุงเทพฯ: บริษัท ดู คอนเนคชั่น จำกัด; 2563
2. กรมป่าไม้ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. ข้อมูลพื้นฐานศูนย์จัดการกลุ่มป่าสงวนแห่งชาติ ที่ 256 ป่าท่าชนะ จังหวัดสุราษฎร์ธานี สำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ ที่ 11 (สุราษฎร์ธานี) และ สำนักจัดการกลุ่มป่าสงวนแห่งชาติ กรมป่าไม้ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม [อินเทอร์เน็ต]. 2559 [เข้าถึงเมื่อ 19 พฤษภาคม 2566]. เข้าถึงได้จาก : <https://www.forest.go.th/preserve/wp-content/uploads/sites/35/2016/12/256-ป่'า'ท่า'า'ชนะ-จ.สุราษฎร์ธานี.pdf>
3. Göltenboth F. Ecology of Insular Southeast Asia. 1th ed. Amsterdam: Elsevier; 2006.
4. เต็ม สมิตินันท์. ชีพพรรณไม้แห่งประเทศไทย. กรุงเทพฯ: บริษัทประชาชน จำกัด; 2544.
5. Laongpol C, Suzuki K, Katzensteiner K, Sridith K. Plant community structure of the coastal vegetation of peninsular Thailand. Thai Forest Bull, Bot 2014;37:106–33.
6. Sridith K. The remnants of vegetation on coastal sandbars in Songkhla Province, Peninsular Thailand. Thai Forest Bull, Bot 2002;30:49–58.
7. Sridith K, Laongpol C. The preliminary study on some natural plant communities of the sandbars along eastern coast of peninsular Thailand. Songklanakarin J Sci Technol 2002;25(1):103–13.
8. Laongpol C, Suzuki K, Sridith K. Floristic composition of the terrestrial coastal vegetation in Narathiwat, Peninsular Thailand. Thai Forest Bull, Bot 2005;33:44–70.
9. อุทิศ กุญอินทร์. นิเวศวิทยาพื้นฐานเพื่อการป่าไม้. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์; 2542.
10. วรลต์ แจ่มจำรูญ. การสำรวจพรรณไม้ป่าชายหาด บริเวณเกาะลันตาและเกาะรอก อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะลันตา จังหวัดกระบี่. วารสารวิชาการป่าไม้ 2544;3(1):1-7.
11. รวีวรรณ ตัณฑวนิช. การเปลี่ยนแปลงของพรรณพืชและสิ่งแวดล้อมตามแนวชายฝั่งของป่าชายหาดในอุทยานแห่งชาติสิรินาถ จังหวัดภูเก็ต. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาชีววิทยาป่าไม้, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. กรุงเทพฯ; 2544.
12. จำลอง เพ็งคล้าย. ป่าชายหาด. วารสารราชบัณฑิตยสถาน 2545;27(3):799-808.
13. อรทัย นิยมสุวรรณ, นฤมล เสงี่ยม, กรกนก ยิ่งเจริญ, พชรินทร์ สิงห์ดำ. พฤกษศาสตร์พื้นบ้านของพืชกินได้จากป่าชายเลน และป่าชายหาดบริเวณคาบสมุทรสทิงพระ จังหวัดสงขลา. ว วิทย มข 2555;40(3):981-91.
14. Soonthornchareonnon N, Wiwat C, Chuakul W. Biological Activities of Medicinal Plants from Mangrove and Beach Forests. Mahidol Univ J Pharm Sci 2012;39:9-18.